

ליווי תלמיד/ה שאחד מהוריהם או מאחיהם חולה, פצוע או בתהליכי שיקום

עת בן משפחה קרוב מתמודד עם מחלה או פציעה המשפחה יוצאת למסע התמודדות ולתקופה ממושכת של אי-ודאות לגבי המצב והשלכותיו. כחלק מההתארגנות המשפחה זקוקה לעזרת מערכות התמיכה שלה בקהילה ובכללן, המערכת החינוכית. תלמיד¹, שבן משפחתו חולה או פצוע, זקוק לתמיכה, לליווי ולסיוע מתמשכים מהצוות החינוכי. למערכת החינוכית יש תפקיד חשוב ביותר במערך תומך זה. כבכל תחום מורכב, חשוב שהסיוע החינוכי יתקיים מתוך רגישות, אמפתיה, גמישות ושיתוף פעולה עם המשפחה, ובהתאמה לסגנון ההתמודדות הייחודי לה.

את הפעולות והשיחות עם התלמיד בקשר למחלה או לפציעה, יש לקיים בתיאום עם ההורים, ולהתבסס על בירור מתעדכן של צורכי התלמיד והמשפחה. בתכנון תהליך התמיכה חשוב להתייחס לגיל התלמיד, לרמת הבנתו ולידע שיש לו על המחלה או הפציעה. חשוב להבין מה עמדת ההורים לגבי שיתופו של התלמיד במידע, מה הם הקשיים הייחודיים עימם מתמודדת המשפחה (למשל האם המשפחה מפונה מביתה), האם יש אחים במסגרות חינוך אחרות, ואילו מערכות תמיכה נוספות זמינות לתלמיד ולמשפחתו.

לאורך תקופת ההתמודדות הרפואית יש לעזור למשפחה להיות קשובים לצרכים של כל אחד מבני הבית, בדגש על בני המשפחה הצעירים והמתבגרים, ולהמשיך לפעול לקידום רווחתם גם לצד העומסים שמביאה עמה ההתמודדות המורכבת. על פי צורך, יש לסייע למשפחה בהשגת מענה לצרכים לימודיים, חברתיים ורגשיים.

איך נסייע לתלמיד שבן משפחתו חולה או פצוע? נעניק לו ולהוריו - **מרפ"א**:
מ = מענה תומך | **ר** = רציף, עקבי ומקצועי | **פ** = פעיל ויזום על ידינו | **א** = אישי ואנושי

עת מדובר בליווי משפחת פצועי מלחמה חשוב לזכור כי לפציעה היבטים רגשיים ייחודיים וההתמודדות עמה היא פעמים רבות מסע משפחתי ומורכב. כמערכת תומכת יש ללמוד את ההיבטים הייחודיים של תהליך החלמה ושיקום של קרוב המשפחה שנפצע במלחמה, חשוב להכיר גם את משאבי משרד הביטחון ותהליכיו. ומעל לכל, לאורך כל תקופת ההתמודדות יש לגלות אכפתיות ומעורבות כלפי התלמיד והמשפחה ולבטא, בכל לב ובכל דרך, הערכה עמוקה לגבורת הפצוע ולמסירות המשפחתית, לצד מסרים של תקווה וחוסן.

קווים מנחים לעבודה עם תלמיד שבן משפחתו חולה או פצוע:

- תקופת ההתמודדות עלולה להיות ארוכה ולכן התלמיד זקוק לקשר מתמשך ועקבי של שיחות והתעניינות לצד עזרה מעשית בהתנהלות החינוכית והיומיומית (על פי צורך).
- בני המשפחה הצעירים עלולים להצניע את צורכיהם האישיים על מנת שלא להכביד על המשפחה. גם תלמיד המתנהג כאילו אין כל קושי, יכול להסתייע משיחה מתעניינת ורגישה. חשוב שתהיה לילד דמות חינוכית איתה הוא יוכל לשוחח בכנות.
- **הכלה**: הצוות החינוכי לא תמיד מודע למראות המורכבים אליהם התלמיד עלול להיחשף, כגון כאב, פרוצדורות ורגעי שבר, ולכן יש לגלות בכל עת רגישות והכלה.
- **הכרה**: החולי או הפציעה מעוררים מנעד רגשות שחשוב להכיר בהם; דאגה, פחד, כעס (כלפי עצמי וכלפי הסביבה), בושה, געגועים, עצב, אדישות, אשם ועוד.

¹ המסמך מנוסח בלשון זכר אך מתייחס לשני המינים כאחד

- **כבוד:** יש לכבד את סגנון ההתמודדות של התלמיד ואת קצב ההתמודדות שלו.
- **התחשבות:** על מנת לשמור על רציפות תפקודית, התלמיד זקוק לגמישות והתחשבות לצד מסר של כוחות ועידוד לתפקוד באופן מותאם ובהדרגתיות.
- **תיווך:** לתמיכה החברתית של הכיתה ערך גבוה, יחד עם זאת, שיתוף הכיתה בהתמודדות ותיווך המחלה או הפגיעה לכיתה מותנים ברצון התלמיד ובאישורו, כמו גם ברצון הוריו ובאישורם. יש לחשוב יחד עם ההורים והתלמיד האם וכיצד נכון להם לשתף.
- **מעטפת חברתית:** יש לשים לב גם למעגל החברים של התלמיד ולחשוב כיצד לתת גם להם מענה תומך, ובמקביל, כיצד לגייסם לעשייה שתתמוך בתלמיד.
- **קשר:** ישנה נחיצות ומחויבות לשמירה על קשר עם התלמיד, גם במהלך החופשות.

היערכות המסגרת החינוכית לפתיחת שנה בכל הקשור לתלמיד שקרוב משפחתו חולה/ פצוע:

- מינוי או עדכון "גורם חינוכי מלווה" (איש קשר) שילווה את התלמיד והמשפחה.
- יצירת קשר אישי עם התלמיד ומשפחתו לשם העמקת ההיכרות. חשוב להביע אכפתיות והתעניינות בכל בני הבית. חשוב להצהיר על זמינות ומוכנות לסייע.
- מפגש עדכון ותיאום ציפיות עם התלמיד ומשפחתו לבירור צרכים ותכנון ערוצי תקשורת, הקצאת משאבי תמיכה וחשיבה על פתרונות מסייעים.
- יידוע ועדכון הצוות החינוכי בדבר המצב ומתן כלים לליווי התלמיד והמשפחה.
- התאמת מענים על ידי המוסד החינוכי בהתאם לצרכים.

ליווי התלמיד ומשפחתו לאורך השנה:

- **אכפתיות:** התחשבות ואכפתיות מאפשרות הישענות וקבלת עזרה.
- **מסירות:** חשוב לשמור על קשר רציף עם המשפחה. לפנות להורים באופן רגיש ועקבי, מתוך רצון כן לעזור, לערוך תיאום ציפיות ולהתאים את הקשר לפניות ההורים ולצורכיהם.
- **דלת פתוחה:** בשלב הראשון יתכן שההורים לא יהיו מעוניינים בעזרה. חשוב לכבד ולקבל את בחירת ההורים אך לחזור ולבדוק עימם בעדינות את בקשותיהם עבורם ועבור ילדם.
- **שיתוף פעולה:** יש להיוועץ עם ההורים בכל הקשור לילדם, לשלבם בבניית התוכנית המותאמת לילדם, ולאפשר להם לחוש רציפות הורית ומעורבות.
- **איתור איש קשר:** אם ההורים אינם פנויים לשיח בתקופה הראשונה, אפשר להציע להם לבחור דמות אליה הילד קשור ואשר עימה בית הספר יכול להתייעץ, לעדכן ולהתעדכן.
- **כבוד:** חשוב לגלות רגישות ופתיחות כלפי סגנון ההתמודדות המשפחתי ולהימנע משיפוטיות. יש לכבד את תפיסות העולם של המשפחה ולהתאים את הפעולות החינוכיות לקודים המשפחתיים. במשפחות עולים, מומלץ להיעזר במגשר תרבותי.
- **התחשבות:** לקראת כל פעילות חינוכית ייחודית (ימי הורים, מפגשי הורים תלמידים) יש לבחון מראש עם התלמיד ומשפחתו מי יוכל להצטרף לפעילות וכיצד אפשר להקל עליהם.
- **קשר:** לפני כל חופשה חשוב לשוב ולברר למה המשפחה זקוקה ולשמור עמם על קשר לאורך החופשה.

בכל גיל, כולל הגיל הרך, יש להתאים את התכנים וההתערבות לתלמיד, לשלב ההתפתחותי ולמעגלי הפגיעות הנוספים במעון, בגן או בכיתה. לשם כך יש להתייעץ עם אנשי המקצוע של שפ"י; פסיכולוג/ית, יועצ/ת הגן. מומלץ להתלבט עימם, להיוועץ בהם ואף לשתף אותם בהתמודדות הרגשית (אישית ומקצועית) שנובעת ממשימת הליווי יקרת הערך וארוכת הטווח, של התלמיד ומשפחתו.